

УДК 37.013.42(09)

Тихолоз В. В.,
старший викладач кафедри
соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ КУРСУ «САМОВИХОВАННЯ І САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ» У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Анотація: У статті розглянуто особливості викладання навчального курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості», який дає чіткий орієнтир, що веде до усвідомлення цілей і специфіки самовиховної діяльності. Визначено його мету і завдання, роль у підготовці фахівців соціальної сфери. Запропоновано авторський підхід до вивчення внеску видатних вітчизняних педагогів в історію, теорію і практику самовиховання і самоосвіти особистості.

Ключові слова: самовиховання, саморегуляція, самопізнання, саморозвиток, самоосвіта, життєвий проект, життєвий потенціал особистості, потреба в самопізнанні і саморозвитку, принципи самовиховної діяльності.

Постановка проблеми. Одним із завдань переходу України до постіндустріального, інформаційного суспільства, інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього просторів є формування особистості, здатної до саморозвитку, самопізнання, самовдосконалення через осмислення власної сутності та своєї ролі в динамічному світі.

Майбутнім фахівцям соціальної сфери потрібен чіткий орієнтир, який би вів до усвідомлення цілей і специфіки самовиховної діяльності. Таким орієнтиром стають знання, отримані у вищій школі, а також гуманістичні цінності, носіями, творцями і розповсюджувачами яких стають соціальні педагоги і соціальні працівники. Проте успішність соціальної адаптації і соціальної самореалізації залежать не тільки від наявності знань, умінь, навичок, а й від того, наскільки зрілою є особистість, наскільки вона усвідомлює власні якості, здібності, потреби, наскільки спроможна аналізувати чинники своїх успіхів і причини невдач. Як показує практика, у першокурсників недостатньо сформовані такі риси особистості, як здатність навчатися самостійно, вміння раціонально планувати свій робочий і вільний час, здатність володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності, відсутність розвинутих навичок самовиховання як особливого виду діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія і практика передового педагогічного досвіду свідчить, що найістотнішою закономірністю становлення людини виступає її здатність до самовдосконалення, саморозвитку, самовиховання. У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили П. Каптерев, Л. Толстой, Й.-В. Гете, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Ця проблема знайшла своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників (І. Бех, Б. Вульф, О. Бодальов, В. Зінченко, Б. Кобзар, О. Киричук, А. Арет, В. Гмурман, С. Карпенчук, В. Оржеховська, Г. Костюк, О. Кочетов, Л. Рувінський, Г. Селевко, М. Тайчинов, Л. Шаєва, Н. Масленнікова, О. Ковальов, В. Галузинський, О. Главацька, Л. Березовська, В. Радул, І. Середя, Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл та ін.). У контексті нашого дослідження ми акцентуємо увагу на дослідженні внеску відомих вітчизняних педагогів в історію і теорію самовиховання і самоосвіти особистості.

Метою нашої статті є висвітлення методичного аспекту викладання курсу «Самовиховання і саморегуляція особистості» у підготовці фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою залучення майбутніх фахівців до самопізнання, розвитку самоінтересу, відповідальності в процесі саморегуляції поведінки, забезпечення набуття студентами практичних навичок самовивчення та самопізнання, самоаналізу, самоспостереження, самоконтролю, самокорекції і самооцінки

для використання їх у майбутній соціально-педагогічній діяльності у навчальний план спеціальностей «Соціальна робота» і «Соціальна педагогіка» введено курс «Самовиховання і саморегуляція особистості». Курс розрахований на 108 годин, з них 20 годин лекційних, 24 години семінарських та 64 години самостійної роботи, він опрацьовується на першому курсі протягом першого і другого семестрів.

У структурі професійної підготовки працівників соціальної сфери цей курс займає особливе місце, враховуючи ті завдання, які необхідно вирішити. Уведення цього навчального курсу пов'язане з необхідністю звернути увагу першокурсників на місце і роль самовиховання і саморегуляції в структурі життєтворчості особистості, без чого неможливе створення фундаменту для досягнення високого рівня професіоналізму. Цей навчальний курс спрямований на розкриття внутрішнього потенціалу студента, його ставлення до самого себе через самопізнання, на ознайомлення з історією, теорією і методикою самовиховання, оволодіння технологіями самовдосконалення та життєтворчості, методами, прийомами і навичками самовиховної діяльності.

Важливими завданнями курсу є формування мотивації самовиховання і саморозвитку, формування адекватної самооцінки, розвиток навичок рефлексії, розвиток почуття власної гідності, впевненості в собі, підвищення рівня прийняття себе, а також необхідність допомогти майбутнім фахівцям оволодіти: а) знаннями про самовивчення, самоаналіз, самоспостереження, самоконтроль, саморегуляцію, самокорекцію, самооцінку; б) уміннями здійснювати ці процедури; в) навчити складати програму для самопізнання і самовиховання, складати власний життєвий проект.

На початковому етапі роботи зі студентами-першокурсниками йде ознайомлення з історією самовиховання і самоосвіти особистості. У розробленій нами авторській програмі ми пропонуємо студентам звернутися до історико-педагогічного досвіду українського народу, у спадщині якого з глибини віків спостерігаємо інтерес до самовдосконалення і самовиховання особистості. На основі глибокого вивчення та аналізу праць відомих вітчизняних педагогів ми виокремлюємо у ході опрацювання теми «З історії самовиховання і самоосвіти особистості» такі питання: самовиховання в історичному аспекті; феномени «самовиховання» і «самовдосконалення» в українській народній педагогіці; проблема самоосвіти та самовиховання особистості в пам'ятках педагогічної літератури періоду Київської Русі; українські педагоги та просвітителі XVII-XIX ст. про необхідність наполегливої роботи над собою (Ф. Прокопович, І. Вишенський, К. Ставровецький, Г. Сковорода, Т. Шевченко та ін.); місце і роль самоосвіти та самовиховання в педагогічних поглядах К.Д. Ушинського, М.І. Пирогова, І.І. Огієнка, Г.Г. Ващенко, С.Ф. Русової; А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинський про формування потреби в самоосвіті та самовдосконаленні; вершини самовдосконалення видатних людей (І.Ф. Гете, Л.М. Толстой, А.П. Чехов та ін.); аналіз програми самовиховання видатних людей [1;2;3;4;5;6]. Обговорення цих питань на семінарах, особливо яскраві приклади подвижницької діяльності Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, митрополита Іларіона, Феофана Прокоповича, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки, М. І. Пирогова, І. Я. Франка, К. Д. Ушинського, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін. переконують в істинності висновків, до яких дійшов пропагандист знань і освіченості Ф. Прокопович, який у своєму «Духовному регламенті» писав: «... освічена людина ніколи ситості не відчуває у пізнанні своїм, але не перестане ніколи вчитися» [7].

При вивченні цього історичного матеріалу велику увагу приділяємо формуванню у студентів потреби у самопізнанні і саморозвитку. Тут цікавим і повчальним є, наприклад, досвід М.І. Пирогова, життя якого було прикладом того, як праця над «створенням себе» поєднує дві діяльності. Без однієї із них неповна і найчастіше неможлива інша: без самоосвіти немає саморозвитку, а без саморозвитку – самоосвіти [8, с. 49]. Зокрема, роль самопізнання він убачав у тому, щоб «спочатку з'ясувати для самого себе, як я дивлюся на оточуючий мене світ, яким я видаюся собі, ким я сам себе вважаю, у що я вірю, у чому

сумніваюсь, що люблю і що ненавиджу» [9, с. 80]. На його думку, тільки людина з високими моральними переконаннями здатна протистояти спокусам суспільства (кар'єризм, лицемірство, особиста користь). Інакше неминуче роздвоєння особистості на «бути» і «видаватись», що шкідливе для людини, її душі. Виховання щирості і цілісності душі становить, за оцінкою класика педагогіки К.Д. Ушинського, «найхарактернішу рису в усій педагогічній, літературній і практичній діяльності Пирогова», а «дитячість душі є найглибшою основою істинного самовиховання людини й виховання дітей» [10, с. 286].

Прихильником цієї думки був і Г.С. Сковорода, який стверджував, що наш розум ніколи не залишається без діла, він завжди любить чим-небудь займатися. Любов до науки породжує необхідність самовдосконалюватися у своїх знаннях. На його думку, хто науку любить, той ніколи не перестає учитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним. Розум, наголошував Г.С. Сковорода, найголовніша перевага людини над іншими живими істотами, її найдорогоцінніший скарб. Педагог переконаний: немає години, непридатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як у цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха [11, с. 147].

Виховний вплив на студентів мають погляди Т.Г. Шевченка, який закликав: «... І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь...», а також думки М.І. Пирогова про школу, яка покликана, «сприяти всіма силами всебічному гармонійному розвитку всієї людини відповідно до її природи як організму, що росте, живе, відчуває, бажає, мислить і здібний до безкінечного самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти». Ці ідеї підхопили Л. Українка, І. Франко, П. Грабовський та ін. «Змалку кохайтесь в освіті, - підкреслював П. Грабовський, – змалку розширюйте ум». Леся Українка повчала: «...покінчивши різні школи, учися ще, знаходь собі науку в книжках, і в людях, і по цілм світі, але ніколи не кажи до себе: "Я вже скінчив науку"».

Ознайомлення студентів з історією самоосвіти і самовиховання сприяє формуванню потреби і здатності до самовиховної діяльності, що є архіважливим завданням сучасності.

Організуючи роботу зі студентами, ми виходимо із специфіки навчального курсу: 1) навчальний курс «Самовиховання і самореалізація особистості» – це не стільки освітній, скільки виховуючий курс, що сприяє формуванню стійкої потреби у самовдосконаленні, здатності особистості до самоосвітнього розвитку, самостійного творення себе; 2) зміст занять спрямований на створення умов для усвідомлення ролі самовиховної і самоосвітньої діяльності, що стане основою формування здатності навчатися упродовж усього життя; 3) виконання самостійних робіт і творчих завдань, складання програм самовивчення і самовиховання, власного життєвого проекту спонукає студентів обирати і реалізовувати методи самопізнання і самовиховання.

Не менш важливими завданнями на першому етапі опрацювання курсу є усвідомлення сутності теорії самовиховання, її розвиток у сучасних дослідженнях, а також розуміння особливостей особистісного і професійного самовиховання. Так, у ході вивчення курсу ми акцентуємо увагу на таких важливих аспектах: розвиток у студентів інтересу до самовиховної діяльності; посилення мотивації такої діяльності; розширення знань про зміст, методику і технологію самовиховання взагалі і професійного зокрема; сприяння формуванню умінь займатися самоосвітою як необхідною складовою самовиховання; розвиток потреби усвідомленого самовиховання та самоорганізації; створення сприятливих умов для успішного самовдосконалення та самореалізації; розвиток моральних і професійних якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

У полі нашого зору важливими стали такі питання: постійна робота над культурно-освітнім розвитком і вдосконаленням культури праці студента; культивування громадянських чеснот і відповідальності; посилення моральних засад встановлення міжособистісних взаємин і взаємин у колективі; вдосконалення культури спілкування;

оволодіння позитивним мисленням, що сприяє досягненню успіху у будь-якій справі, надає віри у власні сили тощо.

Опрацьовуючи цей курс, ми звертаємо увагу на виявлення, розвиток та корекцію особистісних соціально-педагогічних здібностей і, головне, орієнтуємо студентів на самопізнання, саморозвиток, самовизначення. Лише зацікавивши студентів теорією і практикою самовиховання, самопізнання і самореалізації, можна отримати позитивні результати. Досить високий рівень розвитку інтелекту, схильність до рефлексії про сенс життя, своє місце в ньому спонукають студентів до роздумів про власні перспективи, цілі, про майбутню професію. Ці роздуми представлені у творчих роботах на теми: «Яка(ий) я? Спробую розібратися»; «Самохарактеристика»; «Як змінювалися мої мрії та бажання впродовж останніх років?»; «Як я готую себе до професії соціального педагога / соціального працівника?» тощо.

Опановуючи методи і техніки самопізнання, ми акцентуємо увагу студентів на таких методах, як збір чужих думок про себе, самоспостереження, самоаналіз, самозвіт, порівняння себе з іншими, вербалізація власних переживань і досвіду (уміння вести щоденник як джерело інформації про самого себе), використання спеціальної допомоги (тести, анкети, роздуми про себе на основі опрацювання спеціально підібраної філософської, психологічної літератури, реалізація психолого-педагогічних рекомендацій, принципів і вправ йоги тощо) [12]. Для проведення самодіагностики власної особистості, самовивчення потреб, рівня домагань, комунікативних і організаторських здібностей, самопізнання властивостей темпераменту, характеру, інтересів студентам були запропоновані психолого-педагогічні тести та методики. При цьому ми наголошуємо, що самодіагностикою не вичерпуються можливості самопізнання. Для формування навичок самоспостереження слід використовували такі прийоми, як самоопитування, спогад, самоанкетування, зіставлення тощо.

Серед форм і методів роботи – організація дискусій, тренінгів, ділові і творчі ігри, конкурси, тести, діагностичні методики, презентації книг і творчих робіт. Це також зустрічі з відомими людьми, що створили себе (Народний художник України І.І. Бондар, Заслужені художники України О.В. Теліженко та М.М. Теліженко та ін.), зі студентами-випускниками – переможцями і призерами Всеукраїнської олімпіади із соціальної педагогіки. З метою усвідомлення особистої цінності самовиховання, формування потреби у самовиховній діяльності, розширення знань про різні напрями самовдосконалення студенти обирають для презентації на заняттях книги зарубіжних і вітчизняних учених: І. Кона, В. Леві, О. Свіяша, М. Козлова, В. Сінельнікова, В. Клевцова, Д. Карнегі, У. Дайєра, Дж. Мерфі, Л. Хей, В. Калошина та ін.

Важливим етапом у опрацюванні курсу стала розробка студентами планів і програм самовиховання, оволодіння технологією самовиховного впливу. Аналізуючи щоденники Л.М. Толстого, Й.В. Гете, К.Д. Ушинського, М. Бердяєва та ін., студенти зацікавилися, навіщо ж люди їх пишуть. Ми запропонували їм вести особисті щоденники самовиховання, щоб шукати відповіді на «вічні» питання: навіщо я, мета мого життя, моє місце у цьому світі і суспільстві, як досягти успіху в житті тощо. Серед творчих індивідуальних завдань на цьому етапі – скласти основні правила самовиховання, заповіді сучасного студента, з'ясувати стимули і мотиви власного самовиховання, виконати самохронометраж часу, головна мета якого – у встановленні доцільності та ефективності використання часу, з'ясування наявності його резервів.

Основними мотивами самовиховання і саморозвитку, як свідчать роботи студентів, виступають майбутня професійна діяльність та особисте життя. Практика сьогодення свідчить, що найбільш вагомими мотивами самовиховання для студентів є: 1) прагнення успіху в набутті знань; 2) матеріальна зацікавленість; 3) задоволення особистих потреб та інтересів; 4) гуманістична атмосфера в навчальному закладі тощо. Серед стимулів самовиховання студенти називають викладачів, студентський колектив, сім'ю, суспільну

думку, обраний ідеал, об'єкт (матеріальний або ідеальний), що спонукає і визначає вибір спрямованості самовиховної діяльності.

Виходячи з того, що самовиховання особистості – це процес життєтворчості, а здатність до життєтворчості слід розвивати, ми включили студентів у розробку власного життєвого проекту (методика Л.В. Сохань [13]), що і стало підсумковим етапом у опрацюванні курсу.

На нашу думку, роль викладача полягає у наступному: розвиток самооцінки студентів за умови створення ситуації успіху; позитивне ставлення до студентів, віра у їхні можливості; дотримання наступності в розвитку самопізнання і схильності до професійної діяльності; визначення змісту та умов ефективного управління особистісним саморозвитком студентів. Результатом допомоги є уміння студентів самоорганізовуватися, рефлексивні уміння, наявність усвідомленої потреби у самовиховній діяльності, навичок планування та проектування тощо.

Важливим, на нашу думку, в ході опрацювання курсу є формування потреби у самопізнанні, самовихованні. Для цього ми прагнемо реалізувати у навчально-виховному процесі такі принципи самовиховної діяльності:

1) принцип системного підходу, що реалізується через вивчення компонентів «Я-концепції», через набір психодіагностичних методик, тестів, які допомагають пізнати себе;

2) принцип гуманістичного підходу, що реалізується через осмислення студентами своєї самовиховної діяльності, її корекції;

3) принцип аксіологічного підходу, що реалізується через розуміння цінності, значимості своєї самоосвітньої діяльності;

4) принцип розвитку, який розкривається через установку на самосвідомість, самооцінку своєї самовиховної діяльності, стимулюючи її поліпшення; на особистісну значимість, що дозволяє співвіднести об'єктивно існуючу мету самовиховання з особистісно-значимими мотивами (пізнавальний інтерес, формування потреб і мотивів самопізнання, прагнення до успіху, здатність до рефлексії, здатність долати свої страхи тощо);

2) принцип самодіяльності, який реалізується через установку на планування самовиховання і самопізнання, що дозволяє впорядкувати його методи та прийоми, забезпечити контроль; на самоорганізацію, яка заснована на таких якостях особистості як воля, мотиваційна і пізнавальна сфери, і, в свою чергу, стимулює їх подальший розвиток;

3) принцип самоуправління, що реалізується через установку на самоконтроль; саморегулювання; індивідуалізацію самовиховання; мобілізацію, яка сприяє подоланню труднощів; корекцію запланованих результатів роботи над собою, зміну раніше наміченої програми у зв'язку з уже досягнутими успіхами.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Нині, коли зростає роль соціально-психологічних, особистісних чинників і здатності людини до саморозвитку, самоконтролю і самовдосконалення, впровадження у навчально-виховний процес університету вказаного курсу є особливо важливим. Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні готовності студентів до самовиховної діяльності. Досвід нашої роботи переконує у тому, що оволодіння методами і техніками самопізнання, як і самовиховної діяльності в цілому, сприяє формуванню активної творчої особистості студента.

Список використаної літератури

1. Тихолоз В.В. Проблема самоосвіти: історичний аспект / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси, 2005. – Вип. 64. – С. 93-99.
2. Тихолоз В.В. До питання про самоосвіту як засіб соціалізації особистості у соціально-педагогічних поглядах М.І Пирогова / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки / Н.А. Тарасенкова (відп. ред.). – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Вип. 203. – Частина II – С. 114 – 120.

3. Тихолоз В.В. І.Я. Франко про самоосвіту особистості / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки / Н.А. Тарасенкова (відп. ред.). – Черкаси, 2012. – Вип. № 6 (219). – С. 134 – 137.
4. Тихолоз В.В. До питання про самоосвіту як засіб соціалізації особистості у соціально-педагогічних поглядах Г.Г. Ващенко / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки / Н.А. Тарасенкова (відп. ред.). – Черкаси, 2010. – Вип. 183. – Частина IV. – С. 134 – 139.
5. Тихолоз В.В. Самоосвіта як засіб соціалізації особистості у соціально-педагогічній спадщині А.С. Макаренка / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. / Н. А. Тарасенкова (відп. ред.). – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 144 – С. 152 – 156.
6. Тихолоз В.В. Проблема самоосвіти у XX столітті : історичний аспект / В.В. Тихолоз // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси, 2015. – Вип. 10 (343). – С. 117 – 123.
7. Прокопович Ф. Духовний регламент / Ф. Прокопович // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / за заг. ред. С.А. Литвинова. – К. : Рад. шк., 1961.
8. Князева М. Ключ к самосозиданию / М. Князева. – М.: Молодая гвардия, 1990.
9. Пирогов Н.И. Вопросы жизни. Дневник старого врача / Н.И. Пирогов // Сочинения. – К., 1910. – Т. 2. – 682 с.
10. Ушинський К.Д. Педагогічні твори М.І. Пирогова / К.Д. Ушинський // Твори: в 6 т. – К., 1954. – Т. 1. – С. 281 – 329.
11. Сковорода Г.С. Сад пісень: Вибрані твори. – К.: Веселка, 1983. – 190 с.
12. Совинский А. Самовоспитание и его структура (на примере изучения учащихся старших классов) / А. Совинский // Акмеология. – 2003. – № 3. – С. 8 – 12.
13. Психологія і педагогіка життєтворчості / за ред. В.М. Донія, Г.М. Несен, Л.В. Сохань. – К., 1996. – 791 с.

Tykholog V. V. - senior lecturer in department of social work and social pedagogy of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. **Methodological aspects of the course «Self-identity and self-regulation» in social sphere specialists' training.**

Abstract

Introduction. An important task of our time is the personality formation, capable for self-development, self-knowledge, self-understanding through his own nature and role realization in a dynamic world.

Purpose. The purpose of the article is to highlight features of teaching «Self-identity and Self-regulation» in social sphere specialists' training.

Results. The goals and tasks of the course are defined, which are aimed at student's disclosing the internal potential, his attitude to himself through self-knowledge, at becoming acquainted with the history, theory and methodology of self-education, at mastering self and life creation technologies, methods, techniques and skills of self-education activities. The article deals with the author's approach to the study of the outstanding teachers' contribution to the home history, theory and practice of self-identity and self-development based on primary sources investigation (Yaroslav the Wise, Vladimir Monomakh, Metropolitan Hilarion, Feofan Prokopovich, Hryhoriy Skovoroda, Taras Shevchenko, Lesya Ukrainka, M. Pirogov, I. Franko, K. Ushinsky, G. Vashchenko, Alexander Makarenko, V. Sukhomlinsky et al.).

The specificity of the training course is singled out: 1) it is not so much educational as training course that promotes sustainable cultivation needs, the ability of the individual to self-education, self-development of itself; 2) the content of lessons is aimed at enabling role self-education awareness that will form the core of the ability to learn throughout life; 3) performing independent work and creative tasks, programming and self-educating, their own life project encourages students to choose and implement the methods of self-knowledge and self-education.

The importance of methods and techniques of self-knowledge is determined: accumulating other people's opinions of themselves, introspection, self-analysis, self-report, comparing yourself with others, verbalization of their own feelings and experiences, the use of special assistance. The basic forms and methods of work in preparing the course are offered: organizing discussions, trainings, business and creative games, contests, tests, diagnostic methods, presentations of books and creative works, meetings with creative people. The importance of developing plans and programs of self-education, mastering the technology of self-education influence is suggested. The motives of students' self-education and self-development is found out as the future professional work and personal life.

It is proved that the role of the teacher in the elaboration of the course is to develop self-conscious needs, creating favorable conditions for successful cultivation, collective self students.

Discovered principles self-education of students: principles of development initiative and self-government.

Conclusion. *Now the role of social, psychological and personal factors and the human capacity for self-development, self-control and self-improvement, implementation of the educational process of the University mentioned in the article course is very important. We see the prospects for further research in the study of students' readiness to self-educative activities. Experience of our work convinced that mastering the methods and techniques of self-educative activities in general, promotes active creative personality of the student.*

Keywords: *self-education, self-regulation, self-knowledge, self-development, self-training, life project, the life potential of the personality, the need for self-knowledge and self-development, principles of self-training activity.*

References

1. Tyholoz, V. V. (2005). The problem of self-education: historical aspect. *Visnyk Cherkasy University. A series of pedagogical sciences* (, 64, 93-99. (in Ukr.)
2. Tyholoz, V. V. (2011). To the question of self-education as a means of socialization in social and educational views of M.I. Pirogov. *Visnyk Cherkassy University. A series of pedagogical sciences, II*, 114 – 120. (in Ukr.)
3. Tyholoz, V. V. (2012). I.Ya. Franco about Self-education of the Individual. *Visnyk Cherkasy University. A series of pedagogical sciences, № 6 (219)*, 134 – 137. (in Ukr.)
4. Tyholoz, V.V. (2010). To the question of self-education as a means of socialization in social and educational views of G.G. Vashchenko. *Visnyk Cherkasy University. A series of pedagogical sciences, 183(IV)*, 134 – 139. (in Ukr.)
5. Tyholoz, V. V. (2009). Self-education as a means of socialization in social and pedagogical heritage of A.S. Makarenko. *Visnyk Cherkasy University. A series of pedagogical sciences, 144*, 152 – 156. (in Ukr.)
6. Tyholoz, V. V. (2015). The problem of self-education in the twentieth century: a historical perspective. *Visnyk Cherkasy University. A series of pedagogical sciences, 10 (343)*, 117 – 123. (in Ukr.)
7. Prokopovych, F. (1961). Spiritual rules. *Readings on the history of national education*. Ed. S.A. Litvinova. Kyiv: Rad. school, (in Ukr.)
8. Knyazeva, M. (1990). *The key to self-development*. Moskow: Molodaya Hvardiya (in Russ.)
9. Pirogov, N. I. (1910). *Questions of life. Diary of an old doctor*, Kyiv (in Ukr.)
10. Ushinsky, K. D. (1954). *Pedagogical Works of N.I. Pirogov*. Kyiv (in Ukr.)
11. Skovoroda, G. S. (1983). *Collection of songs: Selected Works*. Kyiv: Veselka (in Ukr.)
12. Sovinskyi, A. (2003). Self-education and its structure (Example Study of senior classes pupils). *Acmeology*. 3. 8 – 12. (in Ukr.)
13. Doniya, V. M., Nesen, G. M., Sohan L. V. (1996). *Psychology and Pedagogy of Life Creation*. Kyiv (in Ukr.)

*Стаття надійшла до редакції 05.03.2016
Стаття прийнята до публікації 6.04.2016 р.*